

סוף שלטון המאכערים

יורם רבין 31.03.2014 16:02

אהוד אולמרט, שולה זקן ויתר המורשעים בפרשת הולילנד יתנו את הדין, חלקם בתקופות מאסר ממושכות, בגין עבירות השוחד והעבירות האחרות שבהן הורשעו. אבל הכרעת הדין שהוקראה אתמול בבית המשפט המחוזי בתל-אביב צריכה לעניין לא רק אותם. יש בה תמרוח אזהרה למאות, אולי לאלפי אנשי ציבור, פקידי מינהל ועסקנים ציבוריים. במידה רבה יש בה הרשעה כנגד תרבות שלטונית שלמה שהתפתחה בישראל זה עשרות שנים. תרבות קלוקלת שהתקבלה בסובלנות ואפילו במידה של הבנה על-ידי רבים מאתנו, ופסק הדין קבע שיש בה לא רק פגם מוסרי אלא גם עבירה פלילית.

לכאורה פרשת הולילנד סבוכה הרבה יותר מפרשת טלנסקי שהסעירה את הדמיון. מעטפות עם שטרות מזומנים שעברו מיד ליד נתפסו בתור הייצוג הקלאסי של שחיתות ציבורית. פרשת הולילנד, כך לפחות רצו להאמין אולמרט ופרקליטיו, התרחשה חובה בתחומים האפורים. תהליכי קבלת החלטות התנהלו לכאורה במישור המינהלי הרגיל. לכאורה היה קשה להראות את הקשר הישיר ביניהם לבין חוב לב שהפגין ה"מאכער" שמואל דכנר כלפי מקורביהם של מקבלי ההחלטות. "במקרה" קיבל אולמרט את ההחלטות הנוחות למיכאל צ'רנוי, שולחו של המאכער, מבלי לדעת על הטובות שעשה לאחיו. "אין קשר" בין מיליון שקלים שהעביר דני דנקנר לשותפו של דכנר, לבין העובדה שדודו של השותף היה ראש מינהל מקרקעי ישראל, ולפניו היו מונחות באותה עת בקשות להגדלת פיצויים לחברה בבעלות משפחת דנקנר.

שיטת המאכערים פשטה בקרב רשויות המינהל בישראל בכל הדרגים. בראשית ימי המדינה קיבלה השיטה גיבוי מסוים מבית המשפט העליון, שאסר על המדינה בבג"ץ בז'רנו המפורסם, למנוע ממאכערים לייצג אזרחים בפני רשויות השלטון, למרות החשש מפני שחיתות. עיקרה של השיטה לא השתנה מאז - שימוש במקורבים לבעלי שררה, המקדמים אינטרסים של הלקוחות אצל בעל השררה. המאכער "משקיע" השקעה "עסקית" בקרבתו לבעל השררה, מתנות למזכירה, תמיכה בקרוב משפחה נזקק, סיוע לעמותה הקרובה ללבו של בעל השררה, ובתמורה קונה את קרבתו. את הקרבה הזאת הוא מוכר ללקוחותיו תמורת סכום נאה, חלקו משמש להמשך טיפוח הקשר, וחלקו כשכר טרחה למאכער. לכאורה, עסקה מוצלחת לכולם. הלקוח אינו עובר עבירה, או לפחות כך יכול היה לחשוב עד אתמול. הוא שוכר את שירותיו של שתדלן מקצועי. השתדלן, גם הוא יכול היה עד אתמול לשקר לעצמו כאילו הוא איש מקצוע המוכר שירותי ייעוץ. בעל השררה שיקר לעצמו ולציבור, כאילו הוא בסך הכל נהנה מקשרי ידידות קרובים עם אדם נדיב, ומדי פעם מטה אוזן קשובה לצרכיו.

הכרעת הדין של השופט רזן קורעת את המסכות מעל כל המעורבים בחגיגה המושחתת הזו. לא עוד ישקר לעצמם ולנו. כאשר איש ציבור מקדם את עניינו של אזרח לא לפי שיקולים מקצועיים, אלא בגלל קרבה לפלוני אלמוני, ואותו פלוני אלמוני מקדם אינטרסים אישיים או אחרים של איש הציבור, לא צריך להוכיח קשר ישיר בין השניים. הקרבה הזו אינה מבוססת על הערכה מקצועית (כפי שקורה, אולי, עם לוביסטים מקצועיים ולגיטימיים). היא מבוססת על סיפוק צרכים הדדי שתמיד מעורבות בו טובות הנאה ממינים שונים. גם אם זו תרבות שלטונית רוחת, היא תרבות שלטונית עבריינית.

יש להניח שמאות אנשים במעגלים הקרובים למורשעים בפרשת הולילנד, היו מודעים למתרחש. אלא

שעל רקע המקובל במחוזותינו, הם כשלו מלזהות את חומרת המעשים. אין להתפלא על כך. באופן מהותי, המעשים האלה אינם שונים ממעשיו של מכל אזרח, שמשלם לצד שלישי כדי להעביר את הרכב שלו מבחן רישוי שנתי, כשהוא מדחיק את המחשבה שמא חלק מהתשלום על השיחות מיועד גם לטיפול הקשר בין המאכער לבין בוחן הרכב. אבל הדחקה שמעוררת ספק כשמדובר בסכומים קטנים, מציבה סימן קריאה גדול של אי-חוקיות כשמדובר במאות אלפי שקלים. למסר המשפטי הזה צריכים להקשיב היטב רבים בכל מסדחנות השלטון המעורבים בקשרים עם מאכערים למיניהם. למסר התרבותי צריכים להקשיב כל אזרחי ישראל.

כותבי המאמר הם פרופ' יורם רבין ורועי פלד. פרופ' רבין הוא דיקן ביה"ס למשפטים ע"ש שטריקס במסלול האקדמי המכללה למנהל. פלד הוא מרצה למשפט מינהלי בביה"ס.